

Changing Gender: (mis)matches in geslachtsmarkering in Brabantse dialecten

Kristel Doreleijers MA (Tilburg University/Meertens Instituut)

Prof. dr. Jos Swanenberg (Tilburg University/Erfgoed Brabant)

Prof. dr. Marjo van Koppen (Universiteit Utrecht/Meertens Instituut)

Dialecten in Nederland zijn voortdurend aan variatie en verandering onderhevig. Door contact met de standaardtaal en andere taalvariëteiten gaan veel typische dialectkenmerken verloren (Auer, Hinskens & Kerswill 2005; Britain 2009; Swanenberg & Van Hout 2013). Tegelijkertijd verliezen dialecten hun positie als eerste taal en thuistaal aan het Nederlands (Hoppenbrouwers 1990). Deze processen van convergentie en taalverschuiving zorgen ervoor dat traditionele, lokale variëteiten plaatsmaken voor genivelleerde, meer regionale variëteiten (regiolecten).

In dit onderzoeksproject richten we ons op Brabantse dialecten, gesproken in de Zuid-Nederlandse provincie Noord-Brabant. In het Brabants is geslachtsmarkering, het drie-onderscheid tussen mannelijke, vrouwelijke en onzijdige markerings op adnominale woorden zoals (in)definiëte lidwoorden (*enen/den man, een/de vrouw, e/het kind*), één van de meest kenmerkende eigenschappen (De Bont 1962; Weijnen 1971; Hoppenbrouwers 1983; 1990). In een periode van dialectnivellering is kennis van woordgeslacht echter mogelijk aan het vervagen. Dit zou kunnen leiden tot het verlies van de meest saillante markering, het adnominale suffix voor mannelijk woordgeslacht *-e(n)*. De onderzoeksvraag die in dit project centraal staat, luidt als volgt: Hoe en waarom varieert en verandert de aanduiding van woordgeslacht in Brabantse dialecten?

De data die tot nu toe zijn verzameld bestaan uit online taalgebruik op sociale media, gesproken taalgebruik (semi-gestructureerde vertaaltaak), grammaticaliteitsoordelen en interviews over attitudes en prestige. Deze data laten een hoge mate van heterogeniteit zien als het gaat om de toepassing en beoordeling van geslachtsmarkering. We treffen niet alleen omissies aan van mannelijke geslachtsmarkering, maar juist ook toepassingen van deze geslachtsmarkering in nominale woordgroepen waar dit onverwacht is volgens de grammaticale regels van het Brabants. Dit soort overgeneralisaties van geslachtsmarkering leiden tot hyperdialectismen (Lenz 2004; Hinskens 2014), bijvoorbeeld een mannelijke geslachtsmarkering bij vrouwelijke woorden (*unnen oma*) of bij onzijdige woorden (*unne(n) kuukske - koekje*). Bovendien blijkt geslacht soms ook te worden gemarkeerd door innovatieve suffixen, dat wil zeggen een verdubbeling van het oorspronkelijke suffix: *-ene(n)*, bijvoorbeeld *onzenen hond* (Doreleijers, Van Koppen & Swanenberg 2020). Dit hoeft niet per se te duiden op een gebrek aan dialectkennis; het kan ook zo zijn dat sprekers weerstand willen bieden aan dialectverlies (cf. Trudgill 1986: 75). Sprekers kunnen typische dialectkenmerken extra inzetten om zo hun verbondenheid met de regio uit te drukken.

Het doel van dit project is om variatie in geslachtsmarkering te verklaren, zowel vanuit een structureel taalkundig (grammaticaal) perspectief als vanuit een sociolinguïstisch perspectief dat is gericht op de sociale inbedding van taaluitingen. In deze presentatie zullen we de data introduceren die ons vertrekpunt vormen, de vraagstelling en de onderzoeksmethoden van het vervolgonderzoek presenteren en de hypothesen uiteenzetten die we de komende jaren willen toetsen.

Referenties

Auer, P., F. Hinskens & P. Kerswill (2005). *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bont, A.P. de (1962). *Dialect van Kempenland; meer in het bijzonder D'Oerse taal*. Deel I, klank- en vormleer en enige syntaktische bijzonderheden. Assen: Van Gorcum.

Britain, D. (2009). One foot in the grave? Dialect death, dialect contact, and dialect birth in England. *International Journal of the Sociology of Language*, 196/197, 121-155.

Doreleijers, K., M. van Koppen & J. Swanenberg (2020). De dynamiek van geslachtsmarkering in de Noord-Brabantse dialecten. *Taal & Tongval*, 72(1).

Hinskens, F. (2014). Despite or because of intensive contact? Internal, external and extralinguistic aspects of divergence in modern dialects and ethnolects of Dutch. *Stability and Divergence in Language Contact: Factors and Mechanisms*, 16, 109-140.

Hoppenbrouwers, C. (1983). Het genus in een Brabants regiolect. *Tabu*, 13, 1-25.

Hoppenbrouwers, C. (1990). *Het regiolect: van dialect tot algemeen Nederlands*. Muiderberg: Coutinho.

Lenz, A. (2004). Hyperforms and Variety Barriers. *Language variation in Europe*. Uppsala University, 281-293.

Swanenberg, J. & R. van Hout (2013). Recent developments in the mid southern dialects. In: F. Hinskens & J. Taeldeman (Eds.), *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation, Volume III: Dutch*, 319-335. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Trudgill, P. (1986). *Dialects in Contact*. Oxford: Blackwell.

Weijnen, A.A. (1971). *Schets van de geschiedenis van de Nederlandse syntaxis*. Assen: Van Gorcum & Comp.